

Περί του Μεταναστευτικού

Αντώνης Τσολομούτης
Σάμος 2026

1 Τι είναι και τι δεν είναι το μεταναστευτικό πρόβλημα

Από φιλοσοφική σκοπιά, το μεταναστευτικό δεν είναι ούτε απλώς ανθρωπιστικό πρόβλημα, ούτε απλώς ζήτημα ασφάλειας, ούτε απλώς οικονομικό φαινόμενο. Είναι σύμπτωμα ανισομερούς παγκόσμιας τάξης, όπου η κινητικότητα του κεφαλαίου είναι σχεδόν απόλυτη, η κινητικότητα των ανθρώπων είναι αναγκαστική και άνιση, και τα κράτη πρώτης γραμμής (όπως η Ελλάδα) υφίστανται δυσανάλογο βάρος.

Τόσο οι «ανεκτικοί» (συνήθως αριστεροί) όσο και οι «σκληροί» (συνήθως δεξιοί) συχνά συμμετέχουν στο ίδιο παγκοσμιοποιημένο σύστημα που παράγει τη μετανάστευση. Άρα, μεγάλο μέρος της δημόσιας αντιπαράθεσης είναι ηθικολογία εκ των υστέρων, όχι αντιμετώπιση αιτίων.

2 Τα σύγχρονα ψευτοδιλήμματα

Από ελληνική φιλοσοφική σκοπιά, και τα δύο κυρίαρχα στρατόπεδα πάσχουν από «άκρο», δηλαδή υπερβολή:

(α) Απόλυτος ανθρωπισμός χωρίς πολιτική μορφή:

- Μετατρέπει την ευσπλαχνία σε αρχή χωρίς όρια.
- Αγνοεί ότι η πόλη έχει συγκεκριμένη φέρουσα ικανότητα.
- Καταλήγει να διαλύει την ίδια την πολιτική κοινότητα που υποτίθεται ότι οφείλει να είναι φορέας δικαιοσύνης.

(β) Απόλυτος αποκλεισμός χωρίς ηθική διάκριση

- Μετατρέπει την ασφάλεια σε υπέρτατη αξία.
- Τείνει να βλέπει τους ανθρώπους μόνο ως απειλή ή αριθμούς.
- Χάνει την ελληνική διάκριση μεταξύ εχθρού, ξένου και ικέτη.

Και τα δύο είναι ανελλήνιστα με την αυστηρή έννοια: στερούνται μέτρου.

Downloaded from: <https://myria.math.aegean.gr/~atsol/newpage/phthesis/>

3 Ελληνικές φιλοσοφικές αρχές που μπορούν να λειτουργήσουν ως άξονες

Η πολιτική αρετή δεν βρίσκεται στα άκρα αλλά στο μέτρο. Το ερώτημα δεν είναι: «ανοιχτά ή κλειστά σύνορα;» αλλά:

- ποιο μέτρο φιλοξενίας δεν διαλύει την πόλη,
- και ποιο μέτρο προστασίας δεν καταργεί την ανθρωπιά.

Η πόλη, κατά τη γνώμη μου, δεν είναι απλό διοικητικό σχήμα· είναι προϋπόθεση της ευδαιμονίας. Άρα μια πολιτική που διαλύει τη συνοχή της πόλης στο όνομα της ηθικής, είναι αυτοαναιρούμενη. Η προστασία της πολιτικής μορφής δεν είναι ανήθικη, είναι όρος για να υπάρχει ηθική πράξη. Οι Έλληνες δεν ήταν «ανοιχτών συνόρων», αλλά: αναγνώριζαν **ιερή υποχρέωση προς τον ικέτη**, όχι όμως άνευ όρων ένταξη του ξένου στην πόλη.

3.1 Στωική οικουμενικότητα

Οι Στωικοί μίλησαν για κοσμοπολιτεία, αλλά όχι κατάργηση των επιμέρους πολιτειών, μα **αναγνώριση κοινής ανθρώπινης αξιοπρέπειας**. Αυτό σημαίνει ανθρώπινη μεταχείριση και σαφή διάκριση ρόλων: άσυλο, μετανάστευση, επαναπατρισμός.

4 Απέλαση-επαναπατρισμός

Είναι χαρακτηριστικό ότι κανείς εκ των «σκληρών» δεν μιλάει για επαναπατρισμό αλλά για «απέλαση». Το «απελύνω» (=από+ελαύνω) σημαίνει «διώχνω έξω». Η χρήση της λέξης βάζει έμφαση στην απομάκρυνση, στην παραβίαση και στην ποινική λογική. Ο μετανάστης εμφανίζεται εκ των προτέρων ως παραβάτης. Η λέξη κουβαλάει τιμωρητικό φορτίο. Είναι ποινή χωρίς ποινικό αδίκημα. Έχει τη λογική του εχθρού και της απειλής, οπότε αυτό δικαιολογεί τη σκληρότητα που δεν στέκει σε κράτος δικαίου.

Ο επαναπατρισμός, δηλαδή η επιστροφή στην πατρίδα, έχει έμφαση στην κατάληξη μιας προσωρινής κατάστασης. Όχι τιμωρητικά αλλά ως αποκατάσταση της τάξης. Ο μετανάστης εμφανίζεται ως πρόσωπο εκτός του καθεστώτος παραμονής και όχι ως εγκληματίας. Η χρήση της λέξης φέρει καθαρά ανθρωποκεντρικό τόνο, αφού αναγνωρίζει ότι ο μετανάστης δεν ανήκει πολιτικά εδώ αλλά δεν του αφαιρεί την ανθρώπινη αξία.

Τα κράτη μπορεί να δρουν υπό ανάγκη, αλλά κρίνονται για το πώς διαχειρίζονται την ανάγκη. **Τα σοβαρά κράτη δεν διώχνουν. Ρυθμίζουν.**

5 Ο φιλοσοφημένος Έλληνας-η φιλοσοφημένη Ελληνίδα

Συνοπτικά, θα έλεγα ότι προκύπτει μια στάση με τα εξής χαρακτηριστικά:

- Αναγνώριση της αιτιότητας: Το πρόβλημα δεν λύνεται χωρίς αμφισβήτηση της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας που το γεννά. Η υποκρισία (ανθρωπιστική ή εθνικιστική) πρέπει να απορριφθεί.
- Σαφής υπεράσπιση της πολιτικής κοινότητας: η Ελλάδα δεν είναι απλώς «χώρος διέλευσης». Η διατήρηση της συνοχής της πόλης είναι θεμιτός σκοπός.
- Ανθρωπισμός με διάκριση, άσυλο όπου υπάρχει πραγματική ανάγκη, αξιοπρεπής διαχείριση. Όχι γενικευμένη ηθική αυτοκατάργηση.
- Άρνηση των άκρων: Ούτε «όλοι μέσα», ούτε «κανείς άνθρωπος δεν μας αφορά».

Ο φιλοσοφημένος Έλληνας δεν επιλέγει ανάμεσα στην ανθρωπιά και στην πόλη· επιδιώκει να σώσει την πόλη ώστε να μπορεί να παραμείνει ανθρώπινη—αλλά να είναι ανθρώπινη.

6 Η σωστή συμπεριφορά ανά κατηγορία

Υπάρχουν τρία είδη μεταναστών. Οι πρόσφυγες, οι οικονομικοί μετανάστες και εκείνοι που μεταναστεύουν και δεν ανήκουν στις προηγούμενες δύο κατηγορίες. Η πρώτη και η τρίτη περίπτωση είναι εύκολες: οι πρόσφυγες μεταναστεύουν γιατί απειλείται η ζωή τους (από πολέμους, κλιματική αλλαγή κλπ). Έρχονται ως ικέτες και η παροχή ασύλου είναι ιερή υποχρέωση. Επαναπατρίζονται όταν εκλείψει η απειλή κατά της ζωής τους.

Η τρίτη κατηγορία είναι επίσης απλή: άμεσος επαναπατρισμός, αφού δεν υπάρχει ούτε οικονομικό αίτιο ούτε απειλή κατά της ζωής.

Και πάμε στη δυσκολότερη κατηγορία, αυτή του οικονομικού μετανάστη. Αυτός είναι φορέας ανθρώπινης αξιοπρέπειας αλλά όχι φορέας αξίωσης μόνιμης εγκατάστασης. Η οικονομική ανάγκη δεν είναι δικαίωμα πολιτικής ένταξης.

Για την «αριστερή» στάση θα ήθελα να πω ότι το έλεος και το δίκαιο δεν ταυτίζονται. Η ηθική συγκίνηση δεν μπορεί να γίνει πολιτικός κανόνας.

Για τη «δεξιά» στάση θα ήθελα να πω ότι το δίκαιο και η τιμωρία δεν ταυτίζονται. Δεν μπορούμε να αρνούμαστε κάθε ανθρώπινη διάσταση, ούτε

να αγνοούμε ότι η οικονομική μετανάστευση είναι **δομικό αποτέλεσμα** παγκόσμιων σχέσεων. Γιατί αλλιώς οδηγούμαστε σε κυνισμό και υποκρισία, που για τους μετανάστες συνεπάγεται μαύρη εργασία και εκμετάλλευση (για παράδειγμα στα «φραουλοχώρα» και αλλού).

Ποια είναι η σωστή συμπεριφορά λοιπόν; Ελεγχόμενα προγράμματα εργασιακής μετανάστευσης: γεωργία, φροντίδα, κατασκευές κλπ. Συγκεκριμένη διάρκεια και ανανέωση υπό όρους. Χωρίς αυτά θα έχουμε παράνομη εργασία (για τους «δεξιούς») και το αντίθετο του ανθρωπισμού (για τους «αριστερούς»).

Πρέπει να υπάρχει σαφής σύνδεση. Η εργασία συνεπάγεται άδεια παραμονής. Η μη εργασία (χωρίς λόγους υγείας ή άλλους βεβαίως) επαναπατρισμό. Αυτά προστατεύουν τον ίδιο τον μετανάστη από την εκμετάλλευση και την κοινωνία από απορρόφηση χωρίς σχέδιο. Εννοείται ότι οι εργοδότες πρέπει να τιμωρούνται βαριά για μαύρη εργασία. Αυτό είναι πράξη δικαιοσύνης, όχι καταστολή.

Τέλος η μόνιμη εγκατάσταση δεν μπορεί να αποκλείεται εκ των προτέρων. Αλλά πρέπει να συνοδεύεται από κριτήρια, όπως γλώσσα, σεβασμός θεσμών, χρονικό βάθος.

7 Είναι απίστευτο...

Είναι απίστευτο το πώς στη σημερινή Ελλάδα έχουμε καταφέρει πράγματα που ήταν προφανή όταν οι παππούδες μας μετανάστευσαν στις ΗΠΑ ή στην Αυστραλία, εμείς να τα αγνοούμε.

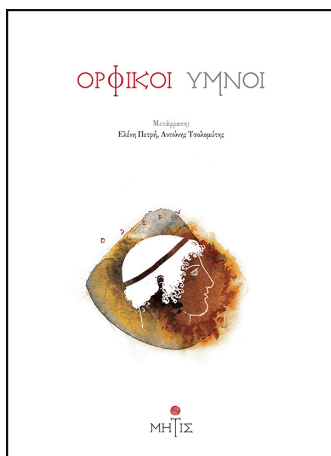
8 Τι κάνω στην καθημερινότητά μου;

Δεν είναι στο χέρι του καθενός από εμάς ξεχωριστά η έξοδος από το γενεσιουργό αίτιο, δηλαδή την παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Σκεπτόμενοι όμως ορθολογικά και εντός του ελληνικού πλαισίου, μπορούμε να μην την ενισχύουμε χωρίς σκέψη. Πρέπει να προτιμάμε τα τοπικά προϊόντα, τα προϊόντα μικρών παραγωγών και ελληνικής μεταποίησης (όπου υπάρχει). Πρέπει να μειώσουμε την κατανάλωση προϊόντων fast-fashion και των υπερβολικά φθηνών εισαγωγών γιατί αυτά προϋποθέτουν εκμετάλλευση. Αυτό δεν είναι ηθικολογία αλλά συνειδητή επιλογή κόστους.

Αν είσαι εργοδότης δεν μπορείς να αμείβεις φθηνότερα τους μετανάστες για το ίδιο έργο. Η δικαιοσύνη πρέπει να είναι στις σχέσεις, όχι στα λόγια. Δεν μπορείς να μιλάς για νόμο και τάξη αλλά να ζεις από μαύρη εργασία: αυτοαναιρείσαι. Ούτε μπορείς να μιλάς για ανθρωπισμό και να απολαμβάνεις τα προϊόντα εκμετάλλευσης (από iPhone κλπ μέχρι αθλητικά παπούτσια).

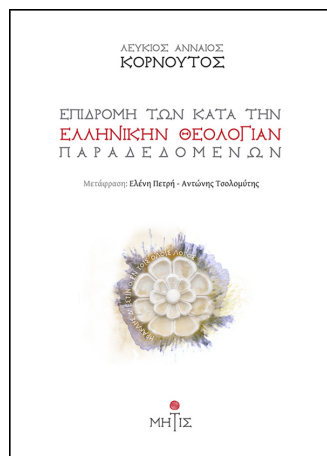
Δεν πρέπει να συμμετέχουμε σε φθηνή ρητορική τύπου «όλοι έξω» ή «όλοι μέσα».

Αν καταγγέλλεις (είτε από «δεξιά» είτε από «αριστερά») να θυμάσαι να ρωτάς τον εαυτό σου: ωφελούμαι από αυτό που καταγγέλλω;

Ορφικοί Ύμνοι, Απόδοση στα νέα ελληνικά: Ελένη Πετρή-Αντώνης Τσολομούτης. Εκδόσεις Μήτις.

Οι Ορφικοί Ύμνοι, αυτός ο ευθυτενής και συγκλονιστικός Λόγος που εκφράστηκε από το θνητό προς το αθάνατο, πρέπει να διαβαστούν όχι σαν μια δογματική υμνολογία, αλλά ως ένας ζωοποιός διάυλος επικοινωνίας ανάμεσα στους σύγχρονους Έλληνες Εθνικούς και τους Έλληνες Θεούς, ως ένα οργανικό μέρος της άχρονης θρησκευτικής παράδοσης. Είναι ο ύμνος μαζί με τη θυσία που καθιστούν εφικτή την επικοινωνία με τους θεούς.

Για πρώτη φορά στα νέα ελληνικά, από τους Ελένη Πετρή και Αντώνη Τσολομούτη, το έργο του Κορνούτου «Επιδρομή των κατά την Ελληνικήν Θεολογία Παραδεδομένων». Εκδόσεις Μήτις.

Στο έργο του Επιδρομή των κατά την Ελληνικήν Θεολογίαν Παραδεδομένων, ο φιλόσοφος παρουσιάζει τις θεολογικές του απόψεις μέσα από το πρίσμα της στωικής φιλοσοφίας. Παραθέτει την μυθοποιία της παράδοσης με αναφορές κυρίως στον Όμηρο και τον Ησίοδο. Οι θέσεις του εστιάζονται κυρίως στην αλληγορική ερμηνεία της ελληνικής θεολογίας και της μυθολογίας. Το σύγγραμμά του δεν αποτελεί δόγμα αλλά την «σπίθα» που είναι ικανή να ανάψει την πυρά της ανθρώπινης διανόησης, ώστε να γίνει αντιληπτή και κατανοητή (όπως αναφέρει στο τέλος του έργου του) η φύση του Κόσμου, προκειμένου να είναι εφικτές οι αντίστοιχες αναγωγές σε εκείνα που δεν διατυπώθηκαν ρητά.